

SH.K. ASQAROVA

**“ALPOMISH”
DOSTONI INGLIZCHA
TARJIMASINING
LINGVOMADANIY
JIHATLARI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

ASQAROVA SHAXNOZA KAMOLIDINOVNA

**“ALPOMISH” DOSTONI INGLIZCHA
TARJIMASINING LINGVOMADANIY
JIHATLARI**

Monografiya

«FAST SUPPORT AND RESULT»
Toshkent — 2024

UO'K: 124.133
KBB: 721.5

Tarjimonshunoslik. Monografiya. Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti.
- T. - 116 bet.

Taqdirlashlar:

Teshaboyeva Ziyodaxon Qodirova – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti Tarjima nazariyasi amaliyoti fakulteti Tarjima nazariyasi amaliyoti kafedrasida professori, filologiya fanlari doktori (DSc)

Sharipov Rustam Xusniddinovich – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Tarjimonshunoslik, tilshunoslik va xalqaro jurnalistika oliy maktabi dotsenti, filologiya fanlari doktori (DSc).

Mazkur monografiya Oliy o'quv yurtlari bakalavriaturasining

60220300 – Tarix (Sharq mamlakatlari va mintaqalari bo'yicha)

60230100 – Filologiya va tillarni o'qitish (muntazot tillar bo'yicha)

60230200 – Tarjima nazariyasi va amaliyoti

Tarjimonshunoslik va filologik ta'lim yo'nalishlari bakalavriat, magistratura bosqichi talabalari hamda ilmiy izlanuvchilar uchun mo'ljallangan. Uni tayyorlashda O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan tasdiqlangan nannunaviy dastur asos qilib olingan.

Mazkur monografiya lingvomananiyatshunoslikning tarjimonshunoslikdagi ahamiyati haqida tushuncha, uni ta'lim tizimiga tatbiq etish, Alpomish" dostoni inglizcha tarjimasidagi lingvomananiyat jihatlar, undagi turli leksik-semantik guruhlarini ingliz tiliga tarjima qilish muammolari tarjimonshunoslikning ajratmas qismi ekanligi bilan ahamiyati hisoblab, oliy ta'lim muassasalarining bakalavriat, magistratura yo'nalishlari bo'yicha ta'lim olayotgan talabalar, va ilmiy izlanuvchilar uchun mo'ljallangan.

Tuzuvchi:

Sh.K.Asgarova – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Tarjimonshunoslik, tilshunoslik va xalqaro jurnalistika oliy maktabi doktoranti (DSc), filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 31 oktabrdagi 3-sonli buyrug'iga asosan "Alpomish" dostoni inglizcha tarjimasining lingvomananiyat jihatlarini" nomli monografiya O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan litsenziya berilgan nashryotlarda nashr etishga ruxsat berilgan.

ISBN 978-9910-8921-0-3

MUNDARIJA

So'zboshi.....	4
I BOB. "ALPOMISH" DOSTONINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	5
1.1. "Alpomish" dostoni aslyat matni va inglizcha tarjimasining yaratilish hamda o'rganilish tarixidan.....	5
1.2. "Alpomish" dostoni inglizcha tarjimasining yaratilish tarixi.....	17
1.3. "Alpomish" dostoni va uning inglizcha matnining lingvomananiy tadqiqi.....	21
II BOB. "ALPOMISH" DOSTONINING INGLIZCHA TARJIMASIDA LEKSIK BIRLIKLARINING IFODALANISHI	25
2.1. "Alpomish" dostonida onomastik birliklarning tarjimasini tahlili.....	25
2.2. Zoonimik leksika.....	46
III BOB. "ALPOMISH" DOSTONIDAGI TAKRORNING INGLIZCHA TARJIMALARI	59
3.1. Takrorning turlari.....	59
4.2. "Alpomish" dostonidagi stilistik vositalarning tarjima qilish muammolari.....	88
UMUMIY XULOSA	96
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR	99

SO'ZBOSHI

Jahon tarjimonshunosligida uzoq yillar mobaynida yaratilgan turli janrdagi og'zaki va yozma yodgorliklar, ularning qadimiy hamda zamonaviy tarjimalarini tadqiq qilish bugungi kunning do'zarb muam-molaridan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli o'zbek xalq og'zaki ijodi namunalarining tarjima matnari, jumladan, inglizcha tarjimalari va undagi leksik qatlarni lingvomadaniy jihatdan o'rganish tishunos va tarjimonshunoslar oldida turgan asosiy vazifadir.

Dunyo tishunosligida qardosh va noqardosh tillarga tegishli bo'lgan dostonlar tarjimasi lingvomadaniy xususiyatlarini nazariy hamda amaliy jihatdan chog'ishirma usulda tadqiq etish zarurati tili, madaniyati, urf-odati orasidagi o'zaro aloqalarning shakllanish tarixi va rivojlanish mohiyati bo'yicha tasavvurga ega bo'lish imkonini yaratasa, ikkinchidan, Oltoy tillari oilasining turkiy tillar guruhiga mansub bo'lgan o'zbek tilida yaratilgan "Alpomish" dostonining Hind-Yevropa tillari oilasining german guruhiga tegishli ingliz tilidagi tarjimasining lingvomadaniy, lingvopragmatik jihatdan tadqiq etilishiga asos bo'ladi. Ushbu tadqiqotda "Alpomish" dostonidagi milliylikni inglizcha tarjimada mutarjim tomonidan saqlab qolish masalasi chog'ishirma aspektida tahlilga tortilib, doston aslyat va tarjima matnining yaratilish tarixi, uning og'zaki nutqdan yozma nutqqa o'tkazilish jarayoni tadqiq qilingan bo'lib, zamonaviy tarjimonshunoslik faniga qo'shilgan munosib hissadir.

Monografiyani yaratishda mazkur yo'nalishda tinimsiz ishlash, yangilanish va yaratuvchanlik g'oyalarini ilgari surayotgan, sohalararo differensial tadqiqotlar olib borish uchun motivatsiya berib turgan, biz kabi tadqiqotchilarni halol ishlab, ilmiy izlanishlarni amalga oshirishga undagan Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti rah-bariyati hamda ilmiy jamoasiga samimiy minnatdorchiilik bildiramiz!

Muallif

1 BOB. "ALPOMISH" DOSTONINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI

1.1. "Alpomish" dostoni aslyat matni va inglizcha tarjimasining yaratilish hamda o'rganilish tarixidan

Inson yaratibdiki, bir-biri bilan jamoa bo'lib, mulqot qilib yashashga ehtiyoj sezadi. Uning har tomonlama rivojlanib bugungi kundagi kamlotida xalq og'zaki ijodining ahamiyati beqiyos. Ma'lum bir millat leksikologiyasida mavjud so'zlarning qadimiyligini bilish uchun ularni o'sha yoki qo'shni xalqlar ijodida mavjudligini o'rganish yaxshi natija beradi. "Bu jihatdan "Alpomish" dostoni mazmuniga oid asosiy voqealar oltoy, tatar, boshqird, qozoq, qoraqalpog' va boshqa turkiy xalqlarda ertak, rivojat, doston shaklida mavjud ekani asar nihoyatda qadim zamonlarda yaratilganidan darak beradi. Prof. To'ra Mirzayev doston variantlari yuzasidan olib borgan tadqiqotlarida uning "Alpomish", "Alpamis", "Alpamis botir", "Alip – manash", "Alpamsha", "Alpamisha va Barsin xiluv" kabi nomlarda atalishini qayd etadi. Hatto "Dada Qo'rgut kitobi"ning uchinchi bo'y (dostoni) "Bamsi Bayrak" o'zining syujet voqealari jihatdan "Alpomish"ga yaqin turishini ta'kidlaydi. Olimlarning ma'lumot berishiga qaraganda, XIX asr oxirida Ya.F.Kal o'zbek-qo'ng'iro't urug'i aynli aymog'iga mansub baxshi Omonnazardan dutor jo'rligida doston tinglagani va bu doston "Alpomish" dostoni bo'lishi kerakligi haqida ma'lumotlar ham bor¹. Asar o'zbek xalqining qadim hayot tarzini o'zida mujassam qilgan, epik san'atkorlar tomonidan asrlar davomida og'izdan-og'izga o'tib, kuylab kelingan eng go'zal asar hisoblanishi bugungi kunda nat'iqat til va adabiyot ahliga, balki barcha boshqa soha vakillariga ham sir emas. Mazkur durdonaning qirg'dan ziyod o'zbek variantlari va turli versiyalari bo'lib, har biri alohida tadqiqot olib borishni talab etadi. Bu doston o'zbek tilshunosligidagina emas, balki dunyo dostonchiligida o'zining zalvorli mavqe-maqomiga egadir. Uning o'rganilish masalasi haqida gap borar ekan, uning ko'pgina ilmiy

¹ Ўзбек халқ оғзаки ижоди. // <https://adabiyot.islamonline.uz/kitoblar/qollan-malar/867-uzbek-xalq-ogzaki-ijodi.html?start=15>

ASQAROVA SHAXNOZA KAMOLIDINOVNA

**“ALPOMISH” DOSTONI INGLIZCHA
TARJIMASINING LINGVOMADANIY
JIHATLARI**

Monografiya

Muharrir: X. Tahirov

Texnik muharrir: S. Meliqo'ziyeva

Sahifalovchi: A. Muxammadiyev

Bosishga ruxsat etildi 01.01.2024 y.

Bichimi 60x84 1/16. Offset qog'ozi.

“Times New Roman” garniturası.

Xisob-nashr tabogi. 7,5.

Adadi 100 dona. Buyurtma № 50.

«BOOK PRINTING» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Manzil: Toshkent sh., Qoraqamish, 1/2.